

Qloballaşma dövründə Azərbaycan dilinə terminoloji təhlükələr haqqında

Əfruz Qurbanova

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu

afruz@iit.ab.az

Xülasə— Məqalədə dil sistemi təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik, informasiya təhlükəsizliyi, dili seçmə müstəqilliyi və dil siyasəti problemləri kontekstində təhlil olunmuşdur. Hazırda gedən qloballaşma prosesinin dünyadakı dillərə təsiri və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dünyadakı dillərin qorunması ilə bağlı bir sıra mühüm sənədlərin qəbul olunması məsələlərinə toxunulmuşdur. Müasir dövrdə dünya dillərinin terminologiyası sahəsində mövcud problemlər araşdırılmış və onların həlli yolları müəyyənləşdirilmişdir. Azərbaycan dilinin qorunması və inkişafı istiqamətində dövlət tərəfindən atılan addımlar önə çəkilmişdir. Virtual məkanda Azərbaycan dilinin təsbit olunması və onun terminoloji bazasının qorunması ilə əlaqədar lazımi tövsiyələr verilmişdir.

Açar sözlər— dil sistemi təhlükəsizliyi; dil siyasəti; virtual məkan; milli termin; beynəlxalq termin

I. GİRİŞ

Təhlükəsizlik termini altında mürəkkəb sistemin elə vəziyyəti başa düşülür ki, daxili və xarici faktorların fəaliyyəti sistemin pisləşməsinə və ya onun fəaliyyətinin və inkişafının qeyri-mümkünlüyünə gətirmir. Təhlükəsizlik – şəxsiyyətin, cəmiyyətin, təşkilatın və s. mühüm həyati maraqlarının potensial və real mövcud təhlükələrdən müdafiə olunma və ya belə təhlükələrin olmaması halıdır. Təhlükəsizliyin bir sıra növləri var: şəxsi təhlükəsizlik, milli təhlükəsizlik, iqtisadi təhlükəsizlik, sosial təhlükəsizlik, siyasi təhlükəsizlik, ekoloji təhlükəsizlik, informasiya təhlükəsizliyi, hərbi təhlükəsizlik, beynəlxalq təhlükəsizlik və s. Dil sistemi, dilin təhlükəsizliyi - nisbətən yeni anlayışdır, elmi ədəbiyyatda sistemli təsviri yoxdur. Dilin təhlükəsizliyi anlayışı əksər hallarda milli təhlükəsizlik, informasiya təhlükəsizliyi, dili seçmə müstəqilliyi və dil siyasəti problemləri kontekstində müzakirə olunur. Akademik müzakirələrdə dili seçmə təhlükəsizliyi ya müxtəlif növ təhlükələr üçün obyekt, ya da təhlükəsizliyin nailiyyəti/dəstəklənməsi üçün şərtidir. Başqa sözlə, dilin özünün təhlükəsizliyinin qorunması ilə yanaşı, onun təhlükəsizliyin digər növlərinin təmin olunmasında rolu çox əhəmiyyətlidir [1].

2011-ci ildə ABŞ-da baş verən sentyabr hadisəsində urdu, hindi və s. dillərdə təcrübəli tərcüməçilərin çatışmazlığı Nyu-Yorkda Ümumdünya ticarət mərkəzinə hücumun qarşısını almağa mane oldu. Belə ki, dəhşətli hadisənin qarşısını almağa kömək edə biləcək sənədlərin yaxşı tərcümə edilməməsi ABŞ-ın milli təhlükəsizliyinə xəter gətirdi.

Fransada 1970-1980-ci illərdə ingilis dilinin qarşısı alınmaz şəkildə geniş yayılması cəmiyyət tərəfindən doğma ana dilinin itirilməsi təhlükəsi kimi qarşılandı və 1994-cü ildə

fransız dilinin qorunması haqqında qanun (J.Tubon qanunu) qəbul olundu. Parisin küçələrindən ingilis dilində lövhələrin çıxarılması, hətta ingilis şirkətlərinin adlarının fransız dilinə tərcümə olunması qərarı verildi.

İqtisadi biliklərə əsaslanan cəmiyyət üçün təhlükə informasiya bərabərsizliyi - başqa sözlə, müxtəlif ölkələrin (regionların) informasiya texnologiyaları və ya informasiya mənbəyinə qeyri-bərabər əlyətərliliyi və ya İnternetdə təqdim olunan dili (dilləri) bilməmək sayılır.

Hazırkı dövrdə dilin qorunması və inkişafı Avropa İttifaqının dil siyasəti kimi elan edilir. Bu sahədə uğur əldə etməyin əsas yolu birdən çox xarici dilin öyrənilməsi və dil öyrənilməsinin yetkin yaşlarda da davam etdirilməsidir.

II. DÜNYA DİLLƏRİNİN MÖVCUD VƏZİYYƏTİ VƏ İSTİFADƏ SƏVİYYƏSİ

Dünyada gedən qloballaşma prosesinin dünyadakı dillərə təsiri nəticəsində hazırda mövcud olan təxminən altı mindən yuxarı dilin yarımından çoxu yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşib. İlk olaraq bu risk qrupuna “Kiçik xalqların” dilləri düşür. Buna görə də YUNESKO yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşən dillərin ümumi vəziyyətini izləməyi və bu problemlərin aradan qaldırılması yollarını araşdırmağı qarşıya məqsəd qoymuşdur, çünki ən az istifadə olunan dillər də heç şübhəsiz ki, öz-özlüyündə hər hansısa bir mədəniyyətin təzahürüdür. Dünya ictimaiyyətinin diqqətini bu problemə yönəltmək, həmçinin lazımi tədbirlər görmək məqsədilə YUNESKO-nun təşəbbüsü ilə 2000-ci ilin 21 fevralından etibarən hər il “Beynəlxalq ana dili günü” kimi qeyd edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan da bu təşəbbüsə qoşulmuşdur. Bu günün qeyd edilməsində əsas məqsəd dil və mədəniyyət müxtəlifliyinin müdafiəsi və qorunmasıdır.

Ümumiyyətlə dillər yaşam qabiliyyətinə görə müxtəlif qruplara bölünür. Yox olan növləri necə, hansı meyar və prinsiplərə görə aşkarlamaq olar?

2002-2003-cü illərdə YUNESKO dillərin yaşam qabiliyyətinin təyin edilməsi məqsədilə metodologiyanın işlənilməsi üçün Beynəlxalq Linqvistiklər qrupuna müraciət etdi. Yox olmaq təhlükəsi altında olan dillər üzrə ixtisaslaşmış bu ekspertlər qrupu “Dillərin yaşam qabiliyyəti və yox olması” adlı sənədin konsepsiyasını işlədilər. Bu və ya digər dil üzrə təhlükənin qiymətləndirilməsi üçün aşağıdakı 9 meyar müəyyən olunmuşdur [2]:

1. Dilin nəsilədən nəslə ötürülməsi;
2. Cəmiyyətin doğma dilə münasibəti;
3. Dilin istifadə sahəsi;

4. Rəsmi statusu və istifadəsi daxil olmaqla verilən dilə münasibətdə dövlət siyasəti;
5. Sənədlərlə əsaslandırmanın forma və keyfiyyəti;
6. Yeni sahələrdə və KİV-də dilin istifadəsi;
7. Dilin öyrənilməsi üçün materialın olması;
8. Dil daşıyıcılarının əhalinin ümumi sayında payı;
9. Dil daşıyıcılarının ümumi sayı.

Ayrılıqda götürülmüş heç bir meyar hansısa bir dilin vəziyyəti haqqında qətiyyətli mühakimə yürütməyə imkan vermir. Dilin nəsilən nəslə ötürülməsi əsas sayılır, digər heç bir meyar dilin qorunmasına belə təsir etmir. Bu deyilənlərə əsaslanaraq mütəxəssislər bütün mövcud dilləri altı qrupa bölmüşlər (cədvəl 1). Bütün bunlar YUNESKO tərəfindən 2003-cü ildə qəbul olunmuş “Dillərin yaşam qabiliyyəti və yox olması” adlı sənəddə öz əksini tapmışdır [3].

Şəkil 1. Yox olmaq təhlükəsi altında olan dillərin Atlası

CƏDVƏL 1. DİLLƏRİN YAŞAM QABİLİYYƏTİ VƏ YOX OLMASI

Təhlükənin dərəcəsi	Nəsildən nəslə ötürülmə
Təhlükəsizdir	Dildə bütün əhali danışır, dilin nəsilən nəslə ötürülməsi kəsilməzdir
Zəifdir, boşluqlar var	Uşaqların çoxu ana dilində danışır, lakin dil bəzi yerlərdə məhdudlaşa bilər (məs. evdə)
Yox olmaq təhlükəsindədir	Uşaqlar dili evdə ana dili kimi öyrənmirlər
Yox olmaq həddindədir	Dildə yalnız üçüncü nəslin nümayəndələri (nənə və babalar) danışır, valideyinlər dili bilmirlər və öz aralarında və uşaqlarla danışmırlar
Yox olmaq təhlükəsi kritik həddədir	Dilin ən gənc daşıyıcıları nənə və babalardır, onlar ana dilini zəif bilirlər və nadir hallarda bu dildən istifadə edirlər
Ölmüş, yox olmuşdur	Heç bir daşıyıcısı yoxdur

Hazırda mövcud olan dünya dillərindən 2473-ü axırıncı beş qrupa aiddir. Bu problemin daha əlverişli öyrənilməsi və həlli üzrə daha effektiv iş aparılması üçün “Yox olmaq təhlükəsi altında olan dillərin Atlası” yaradılmışdır (şəkil 1). Atlasla işləmək yox olmaq təhlükəsi altında olan dillərin hansı regionlarda olmasını görməyə imkan verir. Məs., 2473 dilin hamısı xəritədə göstərilib, bu layihədən istifadə etməklə qrupların hər birinin ayrı-ayrılıqda coğrafi mövqeyinə baxmaq olar [4].

Dünya üzrə dillərin ən çox sıradan çıxdığı regionlar Avstraliyanın şimal hissəsi, Cənubi Amerikanın mərkəzi, Oklahoma və ABŞ-ın cənub-qərbi, Sakit okeanın şimal-qərb hissəsi və Şərqi Sibirdir [5].

Bu problemlərin həlli istiqamətində görülən tədbirlərdən biri də virtual məkanda mədəni və dil müxtəlifliyinin qorunması məqsədi ilə çoxdilliliyin inkişafının dəstəklənməsi və stimullaşdırılmasıdır [6].

Ümumiyyətlə, təbii fəlakətlər nəticəsində hər hansı bir xalqın tamamilə məhv olması, təhsil sistemində bu və ya digər səbəbdən doğma dildən yox, digər dildən istifadə olunması, İKT-nin və İnternetin inkişafı nəticəsində virtual məkanda multidildən monodilə doğru prosesin sürətlənməsi kimi səbəblər dillərin mövcud olmasına təhlükələr yaradır.

Hal-hazırda, İnternetdə ən çox istifadə olunan ilk 10 dilin reyting göstəricisinə görə ingilis dili 28,6%, çin dili 23,2%, ispan dili 7,9%, ərəb dili 4,8%, portuqal dili 4,3%, yapon dili 3,9%, rus dili 3,1%, alman dili 2,9%, fransız dili 2,8%, malay dili 2,7%, təşkil edir. İnternetdə istifadə olunan digər dillərin payına isə 15,7% düşür [7]. Başqa sözlə, bu proses zamanı bir neçə geniş istifadə olunan dil daha da böyük arealda yayılır, dünya xalqları arasında əsas ünsiyyət vasitəsinə çevrilir, eyni zamanda digər dilləri sıxışdırır.

XXI əsrdə, virtual məkanda dilləri gözləyən bu problemlərlə mübarizə aparmaq, onların həlli üçün səmərəli və təcili tədbirlər görmək məqsədi ilə BMT Baş Assambleyası 2008-ci ili Beynəlxalq Dillər İli elan etmişdi [8].

III. AZƏRBAYCAN DİLİNİN QORUNMASINA DÖVLƏT QAYGISI

Bəs, Azərbaycan dilinin qorunması, inkişafı üçün hansı işlər görülmüş, hal-hazırda hansı layihələr həyata keçirilir? Dilimizin inkişaf etdirilməsi üçün bir sıra addımlar atılmışdır. Belə ki, ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən bu istiqamətdə mühüm əhəmiyyətə malik sənədlər: “Dövlət dilinin təbii işinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərman (12 yanvar 2003-cü il), “Azərbaycan Respublikası Dövlət Dil Komissiyasının təşkilinin təsdiq edilməsi haqqında” Sərəncam (4 iyul 2001-ci il), “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” Fərman (9 avqust 2001-ci il) imzalanmışdır.

Azərbaycan dilinin qorunması istiqamətində aparılan işlərin davamı olaraq Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Sərəncam (12 yanvar 2004-cü il), “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında” Sərəncam (23 may 2012-ci il) imzalanmış, Milli Məclis tərəfindən isə “Dövlət dili haqqında” Qanun (sentyabr 2002-ci il), “Azərbaycan dilinin işlənməsi və qorunması haqqında” Qanun (may 2003-cü il) qəbul edilmişdir. Dilin təbii və inkişafına belə yüksək dövlət dəstəyinin mövcudluğu, dilin istifadə arealının kifayət qədər geniş olması onu belə təhlükələrin qətiyyət gözləmədiyini göstərir. Əlavə olaraq, virtual məkanda Azərbaycan dili daha geniş yayılmaq imkanları da qazanır.

IV. AZƏRBAYCANDA TERMİNOLOGİYA SAHƏSİNDƏ MÖVCUD PROBLEMLƏR VƏ ONLARIN HƏLLİ YOLLARI

Dilimizin qorunması, saflığının təmin olunması və inkişaf etdirilməsi istiqamətində qarşıda duran vəzifələrin həyata keçirilməsində terminologiya fəaliyyəti mühüm missiya daşıyır. Belə ki, əvvəllər Azərbaycanda terminoloji mühiti həm dövlət, həm də ictimaiyyət tərəfindən nəzarətdə saxlamaq mümkün idi. Bunun da bir sıra səbəbləri var idi. Həmin vaxtlar xarici dillərdən Azərbaycan dilinə tərcümə olunan çap materiallarının sayı çox deyildi, tərcümə prosesi ciddi şəkildə nəzarətdə idi və ölkə daxilində çap olunan materiallar da müxtəlif səviyyəli ekspertizadan keçirilirdi. Digər tərəfdən, kütləvi informasiya vasitələrində (TV-də, radioda və s.) verilən materiallar digər tələblərlə yanaşı, həm də terminoloji tələblərə cavab verməli idi, dilimizə yad sözlər işlətmək böyük qəbahət sayılırdı. [9]

Son zamanlar ölkəmizdə xarici ölkələrə məxsus KİV-in geniş yayılması, ən başlıcası, İnternetin cəmiyyətin müxtəlif sferalarına sürətlə nüfuz etməsi, insanların müxtəlif bilik sahələrinə aid məlumatlardan istifadə etməsi nəticəsində azərbaycandilli terminoloji mühiti nəzarətdə saxlamaq çox çətin məsələyə çevirib. Belə bir şəraitdə dilin terminoloji bazasını yad sözlərdən qorumaq, inkişaf etdirmək, bütün dünya azərbaycanlılarının müraciət etmək imkanı olan bir on-layn resurs yaratmaq, yeni terminlərin yaradılması prosesinə virtual məkanın imkanlarından istifadə etməklə interaktiv forumlar vasitəsilə geniş ictimaiyyəti cəlb etmək və s. mühüm vəzifələrdir.

Cəmiyyətin bir çox fəaliyyət sahələrinə nüfuz edən qloballaşmanın dilə birbaşa təsir dairəsi onun leksik səviyyəsi ilə bağlıdır. Leksikanın əsas və ən fəal bölmələrindən biri olan terminologiya elmi-texniki tərəqqi, qloballaşma ilə əlaqədar dəyişir, yenilənir. Beynəlxalq aləmə, Avropaya birbaşa çıxış dilin bütün səviyyələri ilə yanaşı, terminologiyaya da təsir göstərir.

Son illər dilin alınma sözlərlə zənginləşməsi də təbii prosesdir. Dünyada elə bir dil yoxdur ki, onun lüğət tərkibi alınma sözlərlə zənginləşməsin. Bu prosesin qarşısına sədd çəkmək, əslində, inkişafdan geri qalmaq deməkdir. Amma dilin alınma sözlərlə lüzumsuz yerə yüklənməsinə də yol vermək olmaz. Alınma sözlər də dilin qrammatik qaydalarına uyğunlaşmaqla bərabər, anlayışı dəqiq təyin etməlidir.

Müasir dövrdə dünya dillərinin terminologiyası, ingilis dili istisna olunmaqla, unifikasiya olunur. Bu proses xüsusən informasiya və telekommunikasiya sahəsində aparılır. Bu səbəbdən milli terminoloji sistemlərin elmi-texniki, ictimai-siyasi və ya kütləvi informasiya vasitələrinin terminologiyası olmasından asılı olmayaraq, "olum və ya ölüm" problemi ortaya çıxır [10].

Elmi-informasiya və ictimai-siyasi terminologiya sahəsində ən yaxşı halda beynəlxalq terminlərə müraciət olunur, pis halda isə daha iri qonşu xalqa və ya ənənəvi dilə müraciət olunur.

Hökumətliyin edən dillərin doğma dili sıradan çıxarmaq kimi təsirlərdən qaçılması, milli dilin elmi və ictimai-siyasi həyatın bütün sahələrində mübadilə vasitəsinə çevrilməsi üçün dövlət tərəfindən hansı addımlar atılmalıdır?

İnformasiya vasitələrinin iqtisadi qloballaşması və texniki imkanları şəraitində ayrı-ayrı xalqların dil seçmə xüsusiyyətini qorumaq olarmı?

Dil seçmə müstəqilliyinin qorunmasına can atmaq lazımdır və ya qloballaşma prosesinin mövcud reallıqlarını, bütün dillərdə elmi-texniki, ictimai-siyasi terminologiyanın birləşməsinə etiraz etmək lazımdır.

Dünyada ingilis dili və əlavə bir neçə dil beynəlxalq və elmi-informasiya mübadiləsi dili sayılır. Avropa və Asiyanın inkişaf etmiş ölkələrinin dilləri olan fransız, alman, yapon, çin dilləri belə ingilis dili ilə rəqabət apara bilmir. Beləliklə, dünyada terminin qarşılıqlı seçilməsi məsələsinin həlli üçün iki istiqamət var. Birinci istiqamət - beynəlxalq terminin milli dilə dəyişdirilmədən gətirilməsi. İkinci istiqamət - beynəlxalq terminin milli terminlə tam əvəzlənməsi. Hər iki halın öz təhlükələri var. Azərbaycanın müvafiq qurumları, o cümlədən AMEA-nın müvafiq elmi-tədqiqat müəssisələrinin fəaliyyətinin nəticələrinə görə, xarici dildə olan terminin Azərbaycan dilində qarşılıqlı seçilməsi istiqamətində müsbət işlər görülür. Elmi mətnlərdə beynəlxalq terminlərdən istifadə oluna bilər, lakin geniş istifadədə terminin qarşılıqlı üstünlük verilir.

Yuxarıda deyilənlərdən belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, müasir şəraitdə son elmi nailiyyətləri əks etdirən elmi-informativ fikrin inkişafını təmin edə bilməyən dillər üçün ümumi bir dildən - beynəlxalq mübadilə dilindən istifadə etmək səmərəlidir. Müasir dünyada bu reallıq kimi qəbul olunmasa da belədir.

Hazırkı dövrdə hər hansı bir informasiya əldə etmək üçün əlverişli vasitə informasiya texnologiyalarıdır. Bunu nəzərə alaraq İnternet resursları daha da zənginləşdirilməli, dilimizin, mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın, musiqimizin qorunması, inkişafı və təbliği üçün yeni-yeni saytlar yaradılmalıdır.

2001-ci ildən fəaliyyətə başlayan Wikipedia nəhəng «İnternet ensiklopediya»sı hazırda milyonlarla informasiya resursunu özündə birləşdirir. Portalda 286 dildə 33 milyon məqalə və 25 milyon şəkil, audio-video materiallar (Wikipedia anbarı olan Commons anbarında 23 milyon media-fayl saxlanılır) toplanmışdır. İnternet ensiklopediyasında qeydiyyatdan keçmiş istifadəçilərin sayı 50 milyon, ümumi istifadəçilərin sayı 300 milyondur. Bir ayda, orta hesabla, bütün dünya üzrə həmin portala 4 milyard, il ərzində 48 milyard müraciət olunur [11].

Bu gün dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan 50 milyondan çox azərbaycanlı doğma ana dilimizin inkişafı və bütün dünyada tanınması üçün fəal işlər görməli, onun qorunması üçün əməli addımlar atmalıdır.

NƏTİCƏ

Qeyd etdiyimiz kimi, əvvəllər dilimiz qapalı informasiya mühitinin hesabına qoruna bilirdi. İndi isə informasiya mühiti açıqdır və virtual məkanda inteqrasiya prosesi gedir. Belə açıq cəmiyyət şəraitində dili qorumaq və inkişaf etdirmək çox çətinidir. Bütün bu səbəblərdən dilimizi, onun lüğət tərkibini qorumaq, onun təbii inkişafına mane olan mənfi amillərin təsirini minimuma endirmək vacibdir.

Bu reallıqları nəzərə alaraq Azərbaycan dilinin tətbiqi, inkişafı və digər problemlərinin həlli istiqamətində aşağıdakılar tövsiyə olunur:

- Bu istiqamətdə fundamental, geniş miqyaslı elmi tədqiqatların, təhlillərin və araşdırmaların aparılması zəruridir;
- Azərbaycanın şəhərlərində restoran, mağaza və digər iaşə və məişət obyektlərinə əcnəbi dildə adların verilməsinin qadağan edilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi;
- KİV-də, xüsusən də TV-də çıxışların dilin ədəbi normalarının qorunması və zənginləşdirilməsi nöqtəyindən senzurdan keçirilməsinin təmin edilməsi mexanizmlərinin işlənməsi;
- Dilin inkişafı, tətbiqinin genişləndirilməsi və təbliği üçün yeni saytların yaradılması;
- Elm və texnikanın müxtəlif sahələri üzrə terminləri özündə əks etdirən veb-saytların yaradılması və s.

ƏDƏBİYYAT

- [1] Е.С. Гриценко, “Язык и безопасность в контексте глобализации,” Научный журнал Власть, 2011, № 11, стр. 9-11.

- [2] A methodology for assessing language vitality and endangerment. <http://www.unesco.org/new/ru/culture/themes/endangered-languages/language-vitality/>
- [3] UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. Language Vitality and Endangerment, Paris, 10–12 March 2003. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Language_vitality_and_endangerment_EN.pdf
- [4] UNESCO Interactive Atlas of the World's Languages in Danger. <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap>
- [5] Мир теряет языки. <http://www.akzia.ru>
- [6] Рекомендации о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001331/133171r.pdf>
- [7] <http://www.internetworldstats.com>
- [8] R. M. Əliquliyev, Ə. M. Qurbanova, “Virtual məkanda Azərbaycan dilinin problemləri və həlli yolları,” Terminologiya məsələləri, Bakı, 2009, səh. 11-18.
- [9] Послание Генерального директора ЮНЕСКО Коитиро Мацууры. <http://www.un.org/russian/events/iyl/>
- [10] А. Куранбеков “Проблемы формирования научно-технической терминологии в современном персидском языке,” Вопросы филологии, № 2 (14), стр. 16-18, 2003.
- [11] <http://www.wikipedia.org>